

vi etmek amacıyla Deyleman'a gönderildi ve bir müddet orada melikin hizmetinde bulundu. Sonra Kudüs ve Şam'ı ziyaret etti. Bu sırada şöhreti Mısır'da da duyulmuştu. Fâtımî Halifesi Azîz b. Muiz el-Alevî onu Mısır'a çağırırsa da mazeret beyan edip gitmedi. Daha sonra Mervânîler'den Mümehhidüdevle Ebû'l-Mansûr'un tedavisi için Meyyâfârikîn'e (Silvan) gitti ve orada vefat ederek şehrin dışında Musallâ denilen yere gömüldü.

III. Cibrâil hekimliğinin yanı sıra felsefe ve dinî meselelerle de ilgilenmiş ve bu konularda da eser vermiştir. Tıbbı dair eserlerinde özellikle göz, solunum sistemi, kan ve akıl hastalıkları üzerinde durmuş, baş ağrılarının sebeplerini izaha çalışmış, nabız bozukluklarını ortaya koymuş ve bedeninin temel unsurunun kan olduğunu savunmuştur.

Eserleri. 1. *el-Künnâşü'l-kebîr*. Genelikle *el-Kâfî* adıyla ün yapmış bir tıp kitabıdır. İbn Ebû Usaybia'nın kaydettiğine göre beş ciltten ibaret olup soru-cevap tarzında kaleme alınmıştır. Eserin III. cildi Kütahya'da Vâhid Paşa Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 2832). 2. *el-Künnâşü's-şagîr*. Bu eser de tıbbı dair olup 200 varaktan ibarettir. 3. *Fî A'sâbi'l-âyn*. Göz sinirlerini konu alan bir risâledir. 4. *Maqâle fî enne ef'dale üştuk-sâti'l-beden hüve'd-dem*. Burada bedeninin temel unsurunun kan olduğu hususu açıklanır (bu dört eser için bk. Sezgin, III, 314). 5. *Maqâle fî elemi'd-dimâğ bi-müşâreketi'l-mi'ce ve'l-hicâbi'l-fâsil beyne âlâti'l-ğidâ ve âlâti'n-nefes el-müsemnâ ziyâfregmâ*. Diyafram ve midenin ortak etkileriyle baş ağrısının münasebetini açıklar. Eser Deylem Meliki Hüsrev Şah'a ithaf edilmiştir. 6. *Kitâbü'l-Muţâbaqa beyne kavli'l-enbiyâ ve'l-felâsife*. İslâm literatüründe peygamberlerle felsefecilerin arasını telif eden ilk eser olarak zikredilir. 7. *Maqâle fî'r-red 'ale'l-Yehûd*. Yahudilere red diye olup bekledikleri "mesih'in Hz. İsa

olduğunu beyan eden bir risâledir (son üç eser için bk. *DMBİ*, I, 605).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-'ulemâ'* (Lippert), s. 102-106; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 101; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 578; Sezgin, *GAS*, III, 314; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 110; D. Sourdel, "Bukhtîşü'", *EP²* (İng.), I, 1298; Azertâş Azernûş, "Âl-i Buhtîşü'", *DMBİ*, I, 605.

HASAN DOĞRUYOL

Ubeydullah b. Cibrâil (عبيدالله بن جبرائيل) (ö. 450/1058'den sonra). Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan ve Ebû Saîd künyesiyle anılan II. Ubeydullah, Buhtîşü' hekim ailesinden III. Cibrâil'in oğludur. Ünlü hekim İbn Butlân'ın (ö. 458/1066) çağdaşı ve yakın dostu olan Ubeydullah'ın Meyyâfârikîn'de (Silvan) yaşadığı, hâzık bir hekim ve hıristiyan ilâhiyatını çok iyi bilen bir teolog olduğu kaynaklarda yer almaktadır. Teori ve pratik olarak tıbbın bütün ayrıntılarına vâkîf olan bu hekim zooloji ile de yakından ilgilenmiş ve bu alanda da eser vermiştir.

Eserleri. 1. *er-Ravzatü't-tbbiyye*. Paul Sbath tarafından neşredilen bu eser (Kahire 1927) yine kendisine ait *Tezkiretü'l-hâzır ve zâdü'l-müsâfir* adlı kitabın muhtasarıdır. 2. *Vücübü'n-nazar 'ale't-tâbib fi'l-aḥdâşi'n-nefsâniyye ve fî kevnü'l-'ışkı marâdan*. Klasik kaynaklarda adı geçmeyen bu kitap, 1037 yılında tabiplerle felsefeciler arasında Basra'da cereyan eden bir tartışma üzerine kaleme alınmıştır. Tartışma, "Felsefeden bağımsız bir tıp ilmi olabilir mi veya felsefe bilmeyen tabip olabilir mi?" konusu üzerinde yoğunlaşmıştı. O sırada Bağdat'taki Bîmâristân-ı Adudî'de çalışmakta olan Ubeydullah'a başvuran Basralı tabipler ondan bu konuda bir eser yazmasını istediler. Dost ve meslektaşlarının isteklerini yerine getirmek üzere Ubeydullah bu eserini beş fasıl halinde kaleme aldı. Ubeydullah, çok kısa olan ilk üç fasılda tıbbın bağımsız bir ilim olduğunu ve tıp öğrenimi görmeyen man-

tıkçı ve felsefecilerin bu ilmi okutmayacaklarını, dördüncü fasılda psikolojik rahatsızlıkları ancak hekimlerin tedavi edebileceğini, beşinci fasılda ise aşkın (melankoli) bir hastalık olduğunu ispata çalışmıştır. Eser, birçok fizyolojik hastalığın sebebinin psikosomatik olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

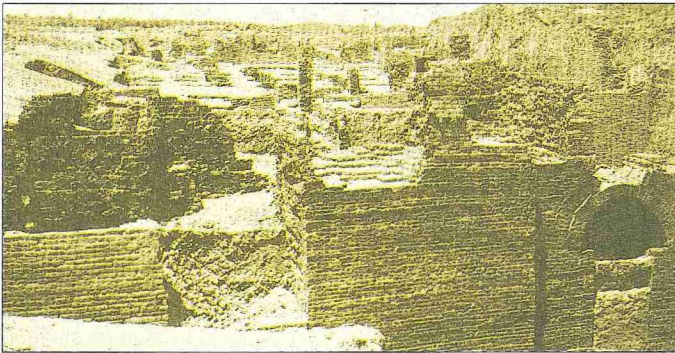
Bilinen tek nüshası Leiden'de (Ms. Leiden, nr. 1332 = Cod. 584,2 Warn) bulunan bu eseri Felix Klein-Franke *Risâle fi't-tib ve'l-aḥdâşi'n-nefsâniyye* adıyla ve Almanca'ya çevirerek yayımlamıştır (Beyrut 1986). 3. *Kitâbü Ṭabâ'i'î'l-hayevân ve ḥavâşşihâ ve menâfi'i a'zâ'ihâ*. 4. *Kitâbü'l-Hâş fi 'ilmi'l-ḥavâs*. 5. *Kitâbü Tahrimî defni'l-aḥyâ'* (bu eserlerin yazmaları ve bazılarıyla ilgili çalışmalar için Brockelmann ve Ullmann'ın bibliyografyadaki eserlerine bakınız). Ubeydullah b. Cibrâil'in kaynaklarda adı geçen diğer başlıca eserleri de şunlardır: *Menâkıbü'l-eḥbbâ, et-Tevâsül ilâ ḥużi't-tenâsül, Nevâdirü'l-mesâ'il, Maqâle fî ḥitlâfi'l-elbân*. İbnü'l-Kiftî, Galen'in (Câlinûs) biyografisini yazarken, "Biri Ubeydullah b. Cibrâil'den Câlînûs'un hayatı ve yaşadığı dönem hakkında tarihçiler arasındaki ihtilâfın nereden kaynaklandığını sormuş ve bu meseleyi araştırmasını istemişti; o da bu konuda uzunca bir risâle kaleme almıştı" dedikten sonra o risâleden bir sayfa kadar alıntı yapılmaktadır (bk. *İhbârü'l-'ulemâ'*, s. 126-127). Bu alıntının tıp tarihi alanında büyük bir otorite olduğu anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-'ulemâ'* (Lippert), s. 126-127; İbn Ebû Usaybia, *Uyânü'l-enbâ'*, s. 214; Brockelmann, *GAL*, I, 636-637; *Suppl.*, I, 885-886; Sezgin, *GAS*, III, 144, 158, 352; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 110-112; a.mlf., *Die Natur- und Geheimpwissenschaften im Islam*, Leiden 1972, s. 28; Ebû Saîd b. Buhtîşü', *Risâle fi't-tib ve'l-aḥdâşi'n-nefsâniyye* (nşr. Felix Klein-Franke), Beyrut 1986, nâşirin mukaddimesi, s. 9-18; Azertâş Azernûş, "Âl-i Buhtîşü'", *DMBİ*, I, 605.

MAHMUT KAYA

Bâbil harabelerinde meydana çıkarılan Buhtunnasr'ın sarayının temelleri ve sarayın etrafında bulunan kalenin cephesiyle kapısı (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90.573)

BUHTUNNASR

Milattan önce

605-562 yılları arasında hüküm süren, Yahuda Devleti'ni ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mâbedi'ni yakıp yıkan Bâbil kralı.

İbrânîce'de ismi Nebukadrezzar (Nebukadretsar) ve Nebukadnezar (Nebukadnetsar) şeklinde nakledilmektedir. Bu ismin Akkadca aslı, "Tanrı Nabu sınırları-